

Roheline kokkulepe geopoliitilisele ajastule

Article by Roderick Kefferpütz

June 17, 2020

21. sajandit on hakanud iseloomustama geopoliitika hoogustumine. Et Euroopa rohelist kokkulepet saaks saata edu, tuleb Ursula von der Leyeni „geopoliitilisel Komisjonil“ oma sõnad maksma panna. Roderick Kefferpütz analüüsib, mida kujutab endast EL-i plaanide geopolitiseerimine ning miks Euroopa Rohelistel tuleb seda ülesannet tulevatel aastatel tõsiselt võtta.

Pisut üle aastakümne tagasi libises maailm suurimasse majanduslikku ja finantskriisi pärast suurt depressiooni. Reaktsioonina klopsisid valitsused majanduse turgutamiseks kokku miljarditesse dollaritesse ulatuvaid stiimulpakette. Ka kriisist sündinud uue roheline kokkuleppe kontseptsioon – idee kasutada majanduslikke stiimulpakette samaaegselt majanduse tugevdamiseks ning kliimamuutuste ärahoidmiseks, hakkas vedu võtma. Paraku pühendusid idee elluviimisele vaid üksikud valitsused.

Täna, aastakümne hiljem, on sarnane soodne juhus taas esile kerkinud. Maailma majandus seisab taaskord, kesk kliimakatastroofi, majanduslanguse äärel. Sellises olukorras kujutaks uus roheline kokkulepe endast kõigile kasulikkustsenaariumit.

President Ursula von der Leyeni juhitud uus Euroopa Komisjon on neid tõsiasju tunnistades välja pakkunud „Euroopa roheline kokkuleppe.“ See Euroopa poliitiline põhisuund kujutab endast uut majanduskasvustrateegiat, mis üritaks muuta EL-i maailma esimeseks kliimanetraalseks kontinendiks aastaks 2050. Komisjonil on õige aeg ettepanek päevakavasse võtta – rohelised parteid üle kogu Euroopa on sellelaadset ideed toetanud juba aastaid.

Uus roheline kokkulepe on algusest peale kujutanud endast majanduslike ja kliimat puudutavate küsimuste ühendamist ja samaaegset käsitlemist. See on võimaldanud Rohelistel formuleerida sidusa majandus- ja finantspoliitika, seeläbi oma öko-nišist välja murda ja poliitilist amplituudi laiendada. Suure majanduslanguse järgselt on Rohelised oma poliitilise programmi eest pälvinud suurenenud tunnustust ning uus roheline kokkulepe on oma aja poliitilise olustikuga joondudes saavutanud ka ulatuslikult ajakirjanduslikku tähelepanu.

Geopoliitika on tagasi

Oleks rumal uskuda, et 21. sajandi esimesel aastakümnel eostatud kontseptsiooni saaks ilma ulatuslike muudatusteta 2020-datesse üle kanda. Maailm on muutunud. Päevakorralised küsimused ei ole enam pelgalt majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonnaalased. Geopoliitika on üha enam hoogu kogumas. Ajaloolane Robert Kagan on seda ilmestanud väitega, et „Džungel kasvab tagasi“. Rahvusvaheline kord on kardinaalse geopoliitilise ümberseadistuse taustal lagunemas. Hiina ja Ameerika Ühendriigid on süvenenud konflikti ülemvõimu üle. Lähis-ida on püssirohutünn. Liberaalne demokraatia on taandumas. Maailma kaubandusorganisatsioon seisab silmitsi eksistentsiaalse kriisiga. NATO ning transatlantilised suhted on üha suurema pinge all. Üleilmsed korraldused ei püsi igavesti.

Kõikjal vaatab vastu eraldatuse mentaliteet – geopoliitilisi

eesmärke ja Euroopa rohelist kokkulepet üritatakse saavutada eraldiseisvatena. Geopoliitilises maailmas peab ka Euroopa roheline kokkulepe olema geopolitiseeritud.

Sellises olukorras on geopoliitikal keskne roll. Geopoliitikat tuleb kaalutleda transversaalselt, integreerituna igasse poliitilisse põhimõttesse ja küsimusse. Uus Euroopa Komisjon näib olevat seda mõistnud – Ursula von der Leyen on vandunud, et tema juhtimisel on Euroopa Komisjon „geopoliitiline Komisjon“. EL-i välispoliitika juht Josep Borrell on kainestavalt väitnud, et EL-il tuleb „õppida valdama võimu keelt“. Siiani aga pole seda veel juhtunud. Kõikjalt vaatab vastu eraldatuse mentaliteet – geopoliitilisi eesmärke ja Euroopa rohelist kokkulepet üritatakse saavutada eraldiseisvatena. Geopoliitilises maailmas peab aga ka Euroopa roheline kokkulepe olema geopolitiseeritud.

Turvalisuse ja majanduse valdkonnad on omavahel üha seotumad. Küsimus ei ole enam lihtsalt majanduses, vaid geomajanduses. Avatud turge, piiranguteta vabakaubandust ja sekkumatuse poliitikat rõhutav neoliberaalne credo on möödunud. Riigi roll on naasnud ja poliitika, julgeolekuhuvid ning majandus on tänases poliitilises maastikus üha enam segunenud. Huawei roll 5G tehnoloogias, Hiina *One Belt One Road* initsiatiiv, Ameerika Ühendriikide ekstraterritoriaalsed sanktsioonid Nord Stream 2 torujuhtme vastu ning Ühendriikide kontrollipüüdlused Hiinasse kõrgtehnoloogiliste teenuste ekspordi piiramiseks on kõik näited selgete geostrateegiliste alushuvidega majanduslikest teemadest.

Kokkulepe, mis mõtleb strateegiliselt

Euroopa rohelistel tuleb roheline kokkuleppe geopolitiseerimise vajadust arvesse võtta. Oma majanduslikke profile viimastel aastatel tugevdanud rohelistel erakondadel tuleb nüüd käsile võtta samalaadne töö oma programmide geopoliitiliste profiilidega. Kusjuures välja tuleb töötada ka laiapõhisem kontseptuaalne raamistik ja strateegia – keerukas ülesanne, arvestades Roheliste põliseid patsifistlikke juuri ning skeptilisust võimupoliitika suhtes. Ajalehes *The Economist* märgiti hiljuti, et kuigi „enamik Rohelisi on oma instinktiivse patsifismi juba ammu minetanud,“ ei joonistu nende välispoliitilistest väljaütlemistest, kas siis Hiina või Venemaa suunal, „laiapõhist strateegiat“.[1]

Geopoliitilised kaalutlused peavad arvestama kolme erisuunalise perspektiiviga. Esmalt peaks Euroopa roheline kokkulepe püüdma arvesse võtta, kuidas see võiks panustada Euroopa olemasolevate geopoliitiliste väljakutsete lahendamisse. Teiseks tuleb kaalutleda, kuidas Euroopa üleminek uutele energiasüsteemidele võib mõjutada ülejäänud maailma. Kolmandaks tuleb arvestada kokkuleppest johtuvate potentsiaalsete EL-i siseste mõjude ja võimalike kõrvalmõjudega.

Euroopa on täna üha keerulisemas olukorras. Ameerika Ühendriigid ja Hiina õonestavad mõlemad mitmepoolset stabiilsust ja on süvenenud võimuvõitlusse mõjusfääride üle. Mõnes mõttes on Euroopa selles võimuvõitluses kahe tule vahel – mõlemad pooled survestavad Euroopa Liitu enda poolt valima. Euroopa ekspordipotentsiaal on küll väga suur, kuid kujutab endast selles kontekstis poliitilist haavatavust. Euroopa ekspordisõltuvus loob nimelt eelduseid välisjõudude otseinvesteeringuteks ning on seeläbi saamas Euroopa ahilleuse kannaks.

Üleminek efektiivsele ja täielikult taastuvatel allikatel põhinevale energiasüsteemile võõrutaks Euroopa majanduse autokraatsete valitsuste nafta ja maagaasisõltuvusest,

vähendades seeläbi gaasi eksportiva Venemaa mõjuvõimu.

Näiteks on Saksamaa autotööstuse osas Hiina ja Ameerika Ühendriigid sisuliselt väljapressijate rollis. Hiina hoiatas Saksamaad, et kui too Huawei 5G võrku blokeerima peaks asuma, võib Hiina reageerida saksa autode väikesema impordiga. Washington aga ähvardas aktsiisiga Euroopa autodele, kui Saksamaa peaks keelduma aktiveerimast vahekohtumehhanismi Iraani tuumaleppe osas, mille Saksamaa seepeale ka aktiveeris. Ajalehes *Financial Times* kirjutas Wolfgang Münchau selle kohta tabavalt: „Kui Euroopal oleksid täna oma Metternichid ja Talleyrandid, alustaksid nad esmajoones selle konkreetse haavatavuse adresseerimisest: lõpetada sõltuvus ekspordiülejäkäkidest, et väljapressimistele punkt panna“. [2]

Euroopa roheline kokkulepe võiks seda haavatavust silmas pidada. Majanduse mitmekesistamine ja siseturu tarbimise suurendamine vähendaksid välismajanduslikke sõltuvusi ning asetaksid Euroopa Liidu ühtlasi heasse positsiooni dekarboniseerimise üleilmsest trendist rohkem kasu lõikama. Võistlus keskkonnasäästlike tehnoloogiate väljaarendamiseks on täies hoos. Euroopa on selles uues strateegilises tööstuses standardite määramise, rahastuse ja regulatsioonimehhanismide osas praegu esikohal. Selles kontekstis võiks Euroopa roheline kokkulepe olla Euroopa ühenduvusstrateegia alussambaks, edendades kestliku taristu loomist piirimaades ja kaugemalgi. Naaberriikide integreerimine EL-i energiavõrku süvendaks majanduslikke suhteid, tõrjudes samaaegselt Hiina pingutusi tööstusstandardite ja majandusliku üleoleku kehtestamiseks nende *Belt and Road* initsiatiivi näitel.

Euroopa roheline kokkulepe geopoliitiline peateema on energia. Ainsaks minevikus piisavat tähelepanu pälvinud geopoliitiliseks aspektiks „Uue roheline kokkulepe“ laadi mõttesuundades on olnud energiajulgeolek. Üleminek efektiivsele ja täielikult taastuvatel allikatel põhinevale energiasüsteemile võõrutaks Euroopa majanduse autokraatlike valitsuste nafta ja maagaasisõltuvusest, vähendades seeläbi gaasi eksportiva Venemaa mõjuvõimu. Euroopa roheline kokkulepe tugevdaks Pariisi kliimaleppe eesmärkidele toetudes multilateraalsust, vähendades samas kliimapoliitilise eesmärgina ka põudade, üleujutuste ja veenappuse esinemise tõenäosust ning nende potentsiaalseid geopoliitilisi tagajärgi nagu konfliktid ja pagulaste ränded.

Euroopa rohelist kokkulepet võiks kujutleda koguni eurot rahvusvaheliselt tugevdada võimaldava poliitilise suunana. Euroopa Välispoliitika Nõukogu juht Mark Leonard on väitnud, et roheliste finantsturgude edendamise ning roheliste võlakirjade emiteerimise kaudu „saaks Euroopa kindlustada suuremat majanduslikku sõltumatust ja luua alused eurole rahvusvahelise valuutana.“ [3]

Tagajärgedega arvestamine

Euroopa roheline kokkuleppe poliitiliste suundade geopoliitilistest järelmitest ei saa mööda vaadata. Mis juhtub Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika regioonidega, kui sealsed fossiiltööstusel põhinevad riigid ei saa enam lootma jääda, et Euroopa nende naftat ostab? Milline on nende riikide tulevik fossiilkütused minetanud maailmakorralduses? See poliitilis-majanduslik nihe võib üsna tõenäoliselt osutada regionaalse ebastabiilsuse, konfliktide ja varisõdade käivitajaks Euroopa vahetus lähiümbruses. Mainitud regioonide riiklikud maagaasi- ja naftakorporatsioonid, mis ühtekokku toodavad üle poole kogu maailma fossiilkütustest, satuvad varade luhtudes ilmselt tõsisesse raskustesse. Rahvusvaheline Energiaagentuur on leidnud, et riiklikud energiakontsernid ei ole puhastele energiaallikatele üleminekuks valmis: „Ühelegi suurtest riiklikest naftaettevõtetest ei ole nende valitsused andnud juhtivaid rolle taastuenergiale ülemineku küsimuses“. [4] Ometi moodustavad maagaasi ja nafta müügist saadavad tulud üle 60 protsendi riikide nagu Saudi Araabia, Iraak, Kuveit ja Katar, eelarvetuludest. Uues maailma energiarežiimis saavad olema omad võitjad ja kaotajad. Euroopa roheline kokkulepe peaks uuel loodaval kliimakorraldusel põhinevas maailmas arvestama ka kaotajatele uute rollide leidmisega.

Üks viis selle saavutamiseks oleks aidata neid riike üles seada ambitsioonikaid taastuenergiataristuid ja neid

Euroopaga ühendada (nagu näiteks DESERTEC projekt [5]). See võimaldaks EL-il sealt taastuenergiat importida või näiteks regiooni päikeseenergiast toodetud vesinikku lennunduses või pikamaakaubavedudel kasutamiseks eksportida. Energia vana maailm tuleb jätta minevikku, ent Euroopa naabritel peab olema võimalik leida enda koht uues maailmas. Ideaalis peaksid regiooni toetusmeetmed olema seotud korrupsiooni, läbipaistvus, demokraatia ja inimõiguste küsimusi puudutavate reformidega.

Euroopa Liidul tuleb arvestada ka huvide erisustega, mis Euroopa roheline kokkuleppe poliitikatest tuleneda võivad. Ettepanek süsiniku piirimaksude kohaldamiseks on kavandatud looma kõigile keskkonna seisukohast võrdsemat ja õiglasemat tegutsemispinda. Ühest küljest võiksid kliimatariifid tagada Euroopa ettevõtetele võrdse konkurentsivõime. Teisalt võib aga juhtuda, et võimalike kehtestatavate vastutariifidega võimendatakse kaubandussõja süvenemist, mis võib rahvusvahelist kaubanduskorda õõnestada.

Euroopa Liidul tuleb vastandlike eesmärkide saavutamisse läheneda ettevaatlikult. Rohelised on vabakaubanduslepete suunal tihti avalikult vastumeelsust väljendanud. Maailmas, kus multilateraalsus ning rahvusvaheline kaubandus on üha suurema rünnaku all, tuleb Rohelistel aga vaagida, kas mõningaid kaubandusleppeid, olgugi et puudulikke, oleks laiemas korras hoidmiseks siiski parem toetada.

Viimaks tuleb rõhutada, et Euroopa rohelisest kokkuleppes ei tohiks saada üleminekupoliitikat, mille järgi EL-i liikmesriigid taaskord võitjateks ja kaotajateks jaguneksid. Mark Leonard on hoiatanud, et kokkulepe võib Euroopale mõjuda kahetiselt – kas saavutatakse edu või laguneb kõik. Sellest võib saada platvorm, mis kas ühendab ja tugevdab Euroopat Hiina või Ameerika Ühendriikide mõjude eest, või hoopis poolitab selle Lääne ja Ida vahel. Kui viimane peaks juhtuma, jääks Euroopa Hiina ja teiste poolt tänasest veel oluliselt haavatavamaks.

Hiinal on juba õnnestunud Kesk- ja Ida-Euroopas investeerimislubaduste toel tugev jalgealune saavutada. Neid regioone on vajalik piisavalt finantsiliselt toetada, võimaldamaks üleminekut kestlikule majandusele. Kesk- ja Ida-Euroopa majanduste 21. sajandi tasemele upitamine võib kujuneda Marshalli plaani sugust initsiatiivi vajavaks ettevõtmiseks. Pakkudes EL-i liikmesriikidele Euroopa roheline kokkuleppe saavutamisest otsest võitu, võib see vähendada ahvatlust võtta vastu EL-vastaste mõõndustega välisinvesteeringuid. Saksamaa suunitlus kokkuhoiupoliitikale Euroopas on juba näidanud, mis juhtub, kui majandus kukub ja EL ei asu majanduslikes raskustes liikmesriike toetama. EL-i poolsete investeeringute vähesuse tõttu on Hiinal näiteks Kreekas õnnestunud mõjuvõimu läbi strateegiliste varade kokkuostu oluliselt suurendada.

Euroopa roheline kokkulepe peab leppima meie ajastu geopoliitilise reaalsusega – ambitsioonikas ülesanne uuele Komisjonile. Kõikvõimalikud erinevad teenused ning EL-i osakonnad peavad üksteisega suhtlust suurendama ning EL-i saatkondadel ja esinduskodadel tuleb palgata vastava väljaõppega personali, töhustamaks geopoliitika ja energiaülemineku küsimuste lahendamist. Roheliste erakondade võimu kasvades tuleb ka neil hakata mõtlema geostrateegiliselt. Järgnevatel aastatel oleks rohelistel erakondadel tark survestada EL-i institutsioone looma Euroopa roheline kokkuleppe tarvis ühtne ja tugev geopoliitiline strateegia. Targem oleks geopoliitilise valitsemise eeldused välja töötada ennetavalt, kui tagantjärele.

Tõlkinud ja toimetanud Mattias Turovski.

Footnotes

1. [“From Protest to Power – The stars have aligned for Germany’s Greens”](#). The Economist. 02.01.2020.
2. Wolfgang Münchau. [“There is a void where European foreign policy should be”](#). Financial Times. 19.01.2020.
3. Mark Leonard. [“The Green Deal will make or break Europe”](#). Project Syndicate. 13.12.2019.
4. [“State oil companies underprepared for transition to cleaner fuels”](#). Financial Times, 20.01.2020.

5. DESERTEC projekt oli 2009 loodud Saksamaa juhitud erasektori initsiatiiv, plaaniga tagada umbes 20% Euroopa elektrist aastaks 2050 läbi päikese- ja tuuleenergia farmide Põhja-Aafrikas ning Lähis-Idas.

Roderick Kefferpütz works for Germany's only Green-led regional government as Deputy Head of Unit for Policy and Strategy in the State Ministry of Baden-Württemberg. He was previously head of office for MEP Reinhard Bütikofer, Co-Chair of the European Green Party (EGP). He holds an MPhil from the University of Oxford.

Published June 17, 2020

Article in Estonian

Translation available in English, Polish

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/roheline-kokkulepe-geopoliitilisele-ajastule/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe.

In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.